

Torben Arboe:

Aakjær og Burns revisited

Min artikel om *Skuld gammel venskab ...* i *Ord & Sag* 2002 har givet anledning til adskillige reaktioner, bl.a. vedr. det spændende i, at Aakjær ikke blot oversætter, men gendigter dele af *Should Auld Acquaintance ...*, og vedr. omtalen af forbindelsen mellem Tang Kristensen og Aakjær. Desuden tilbagemeldinger om, at det var fint med grundig behandling af dialektord som fx *kaw*. Nogle har endog været så venlige at nævne, at der var flere ord og dermed dele af sangen, de egentlig ikke havde forstået, før de læste forklaringerne i artiklen. Et par af reaktionerne fortjener særlig omtale her.

1) En af Jysk Ordbogs mangeårige meddelere, lærer Bent Rolighed, Fjerritslev, savner i min artikel oplysning om, at Aakjær fik inspiration til gendigtningen via tjenestekarlen Søren Poulsen på Aakjærs gård, Jenle: det har Aakjærs datter, Solvejg Bjerre, berettet om i bogen *Den hvide rug, den blide rug* – (1980). Ja, jeg citerede (s. 37) Aakjær for bemærkningen om, at “den skotske sanger Rob. Burns har atter fyldt min Stue med Højhed”, men gik ikke nærmere ind på baggrunden for denne “nye Burns-periode”. Det kan bestemt være på sin plads at se lidt på denne periode nu. Solvejg Bjerre citerer i nævnte værk et fødselsdagsbrev til moderen, Nanna Aakjær (f. 23/1 1874), fra Søren Poulsen i 1962:

En af Deres gamle medhjælpere sender her en hilsen og en lykønskning på 88-årsdagen. Han har lidt svært ved at forstå, at det i år er 40 år siden, han oplevede den lykkeligste vinter i sit liv, den vinter, da “Skuld gammel Venskab rejn forgo” blev til. Til sine dages ende vil han i dybeste taknemlighed mindes de to lykkelige år på Jenle. De står som strålende højdepunkter i hans beskedne tilværelse (s. 20).

Af denne hjertevarme hilsen kan udledes, at *Skuld gammel Venskab* ... er skrevet i vinteren 1922 så betids, at den har kunnet trykkes senere samme år i *Danmark. Illustreret Almanak* for 1923, hvorfra Aakjær har kunnet give Tang Kristensen et særtryk af den i januar 1923 (jf. s. 16-18 i artiklen). – Om Poulsens medvirken til visens tilblivelse fortæller Solvejg Bjerre:

Sagen var, at Søren kunne spille violin, det instrument far holdt mest af. Søren lånte noderne til de skotske viser, og ved at høre dem, mindedes far sin tid i Robert Burns land, Skotland (...). For at vi alle skulle kunne synge med, oversatte han “Skuld gammel venskab rejn forgo”, så den har den muntre og sangglade Søren Poulsen sin andel i. (smst.).

Også i *Livet på Jenle 1905-1926* (1985) omtaler Solvejg Bjerre den tid, da Søren Poulsen var karl på Jenle, som en glad tid: “den sommer gjaldede det fra stue og køkken, fra stald og mark, når vi sang danske, svenske, tyske og skotske viser” (s. 134). Til de skotske viser kunne dog i første omgang kun Aakjær synge teksten; men da han havde oversat/gendigtet *Should auld acquaintance* ..., blev den i form af *Skuld gammel Venskab rejn forgo* “snart vores yndlingssang, der lød i stuerne, når vennerne kom på besøg” (smst.). Aakjær har altså været vant til at synge visen derhjemme, inden han synger den ved Tang Kristensens 80-årsdag i 1923. Solvejg Bjerre tilføjer: “Søren var blandt de af folkene, vi havde forbindelse med, så længe han levede, og han kom både i TV, radio og aviser, fordi det jo skyldtes ham, at far oversatte *Skuld gammel Venskab rejn forgo*” (billedtekst s. 135).

En lykkelig symbiose mellem musikanter og digter, Søren Poulsen og Jeppe Aakjær, førte altså den gamle skotske folkemelodi over i den danske sangskat.

2) Professor Lars Brink, København, mener, at jeg burde kritisere Aakjær skarpere, når jeg nu påviser en regulær udtaleforvanskning i digtet, nemlig ordet “glaadle” = gladelig i omkvædets næstsidste linie. Her har dialekterne udtalen *glå·lə* uden *-d-* efter *-å-* (jf. s. 25 i artiklen), og når det er tilfældet, burde Aakjær ikke skrive ordet med *-d-* og dermed få sagesløse sangere til at bruge en udtale med *-d-* i tiltro til, at det er vestjysk dialekt, skriver Brink og bemærker, at Aakjær jo dog ikke er sakrosankt.

Nej, jeg betragter heller ikke Aakjær som fredhellig og mener altså ikke, at han bør friholdes for kritik. Men dels kunne han jo ikke

vide, at sangen ville få så vid og vedholdende udbredelse, at han burde have inddraget præskriptive, pædagogiske dialektbetragtninger, dels er det nok alligevel kun et fåtal, der ud fra sangen giver sig til at bruge *glådle* el. andre dialektale ord uden for netop “sang-situationen”; dermed er skaden formentlig af begrænset omfang. Endvidere ser jeg det ikke som min opgave at korrekse hverken Aakjær eller andre dialektforfattere, men derimod at beskrive, hvordan disse forfattere m.fl. – i mangel af et jysk skriftsprog – faktisk bruger dialekterne. De forsøger at skrive egnens dialektale udtale, så den kan genkendes af rigsmålstalende hhv. læsere med andre dialekter som baggrund, samtidig med, at ordenes betydning bibeholdes.

Til sidst vil jeg gerne underbygge en forklaring i artiklen, nemlig vedr. situationen skildret i vers 2:

Og gi saa kuns de Glajs en Top / og vend en med di Kaw.

Vi'el ta ino en jenle Kop / for dem swunden gammel Daw.

Her antog jeg, at der tales om at drikke kaffepunch: fyld snapsglasset helt op, tøm det over i kaffekoppen med venstre hånd, vi tager endnu en kop, dvs. skål i kaffepunch, for de svundne gamle dage (jf. s. 23 i artiklen).

Siden da er jeg stødt på en bemærkning hos Aakjær, der støtter denne udlægning, nemlig i novellen “Frederik Tapbjergs Plovgilde” i *Vadmelsfolk* (1900). Nogle gårdmænd får her et overdådigt måltid hos en husmandsfamilie, efter at deres tjenestekarle har pløjet husmandens marker, da han ikke selv har heste og redskaber til det. Aakjær fortsætter: “Desserten bestod i en *Kaffeknægt*, den saakaldte *Swot*, *National-drikken i disse Egne*” (s. 108, min udhævning). Her nævnes kaffepunch altså som en meget almindelig drik, og det viser sig, at *swot* (= sort) i stort set hele Nørrejylland er en temmelig almindelig kendt betegnelse for kaffepunch. Denne betegnes tit som *en bitte swot* i den nordlige del af området og *en lille swot* mod syd, også i det vestlige Sønderjylland (jf. materiale i Jysk Ordbogs samlinger). En kilde fra Vroue, nabosogn til Aakjærs fødesogn, oplyser, at *en betā swot* tidligere blev meget benyttet som *ge¹skjenk*, dvs. som skænk til gæster m.fl. Det kan tilføjes, at også ordet *kop* kan bruges om en kaffepunch; hos Aakjær ses det i et digt i *Muld og Malm* (1909): *vi haaj faat en Pa' Kopp'* (= vi havde fået et par kopper, s. 158) forklares som: *et Par Kaffeknægte* (note s. 161). Dermed kan vi med stor sikkerhed gå ud fra, at de gamle venner i visen drikker hinandens skål i kaffepunch.